

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРИЧИНИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ

Славицька А. К.

*кандидат юридичних наук,
Народний Депутат України
м. Київ, Україна*

Корупція є негативним явищем, яке має свій прояв в усіх сферах суспільного життя. Враховуючи специфіку функціонування місць несвободи в Україні, особливої актуальності набуває дослідження особливостей протидії та запобігання корупційним правопорушенням в таких закладах.

Першочергово, слід зазначити, що чинне законодавство не містить визначення терміну «місця несвободи». Більшість вітчизняних науковців розкривають цю правову категорію через призму класичної правової доктрини, ототожнюючи її з місцями обмеження чи позбавлення волі, до яких відносять: 1) установи виконання покарань (арештні доми, кримінально-виконавчі установи (виправні центри та виправні колонії), спеціальні виховні установи, слідчі ізолятори у випадках, передбачених Кримінально-виконавчим кодексом [1]); 2) установи для попереднього ув'язнення (слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України, гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних Силах України [2]); 3) ізолятори тимчасового тримання, приймальники-розподільники для дітей та ізолятори тимчасового тримання Міністерства внутрішніх справ України; 3) ізолятори тимчасового тримання Служби безпеки України. Водночас, слід погодитись з думкою А.І. Богатирьова, яким у контексті розуміння свободи (включно із свободою у сфері особистого та культурного розвитку), до місць несвободи в соціальній сфері віднесено: а) місця утримання мігрантів із нерегульованим статусом, а також шукачів притулку, підпорядкованих Державній міграційній службі України та Державній прикордонній службі України; б) інтернати для дітей-інвалідів, геріатричні пансіонати і психоневрологічні інтернати Міністерства соціальної політики та Міністерства охорони здоров'я тощо. Головним критерієм віднесення місця перебування особи до категорії несвободи є перебування осіб у вказаних місцях проти свого бажання під вартою; сувора регламентація їх побуту, режиму та зв'язку із зовнішнім світом [3, с. 166-167].

Натомість, *корупційні ризики, які мають прояв в діяльності місць несвободи* є системою явищ і обставин, які виникають у діяльності

арештних домах, виправних центрах, виправних колоніях, спеціальних виховних установах, слідчих ізоляторах, гауптвахтах, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей, місцях утримання мігрантів із нерегульованим статусом, а також шукачів притулку, інтернатах для дітей-інвалідів, геріатричних пансіонатах, психоневрологічних інтернатах, та створюють небезпеку вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень.

Вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень працівниками місць несвободи обумовлено, у першу чергу, порушенням ними вимог антикорупційного законодавства. До основних груп чинників, які створюють можливості виникнення корупційних ризиків в місцях несвободи можна віднести:

1) *чинники, які створюють можливості виникнення корупційних ризиків в місцях несвободи, існування яких безпосередньо пов'язано з персоналом* (наприклад, низький рівень матеріального забезпечення; наявність дискреційних повноважень, що обумовлює можливість виникнення корупційних ризиків; низький рівень мотивації; незадовільні умови роботи чи проходження служби; низький рівень профілактичної роботи серед працівників; відсутність дієвого контролю з боку керівництва; неналежне реагування на скарги громадян щодо неправомірної поведінки персоналу, тощо);

2) *чинники, які створюють можливості виникнення корупційних ризиків в місцях несвободи, існування яких безпосередньо пов'язано із характеристикою осіб, які перебувають/утримуються/відбувають покарання в таких місцях* (наприклад, схильність осіб, які перебувають у місцях несвободи до вчинення правопорушень, низька обізнаність своїх прав та обов'язків (правовий нігілізм); стан здоров'я осіб, які перебувають в місцях несвободи (зокрема, психічні розлади); вік осіб, які перебувають в місцях несвободи (неповнолітні або малолітні); відсутність вільного доступу до засобів зв'язку; відсутність соціальних зав'язків (рідних, друзів, тощо);

3) *чинники, які створюють можливості виникнення корупційних ризиків в місцях несвободи, які пов'язані із специфікою функціонування установ та закладів* (наприклад, обмеженість вільного доступу контролюючих суб'єктів до об'єктів контролю через притаманний місцям несвободи характер установ закритого типу; особливості відвідування та спеціальні вимоги режиму доступу на територію; наявність колізій нормативного регулювання діяльності місць несвободи; відсутність необхідного рівня автоматизації внутрішніх організаційних процесів; дублювання функцій або недосконалість процедури взаємодії; наявність проблем технічного та методологічного характеру, тощо). Цей перелік не є вичерпним.

Вжиття заходів щодо протидії та запобігання корупційним правопорушенням в місцях несвободи спрямовано, в першу чергу, на превентивну роль, та в кінцевому дозволяє запобігти вчиненню інших, більш тяжких злочинів. До прикладу, передача через співробітників слідчого ізолятора із наданням неправомірної вигоди ув'язненому забороненого предмету у вигляді телефону, може мати наслідком вчинення нового злочину – шахрайства.

Вважаємо за доцільне розроблення та вжиття системи заходів для недопущення вчинення працівниками місць несвободи корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень шляхом підвищення рівня свідомості працівників щодо несприйняття корупції; забезпечення належного матеріально-побутового забезпечення та соціального захисту. Окремо, необхідним є вжиття додаткових заходів профілактичного, навчального, методичного та дисциплінарного характеру.

Таким чином, приходимо до висновку, що засадами відомчої політики в сфері запобігання та протидії корупції в місцях несвободи є впровадження сукупності заходів, а саме: а) здійснення огляду та аналізу випадків вчинення працівниками місць несвободи корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, та їх доведення до відома персоналу; б) розроблення методики оцінки якості реагування на корупційні правопорушення в місцях несвободи, із проведенням щорічного детального аналізу причин та умов, які зумовлюють вчинення корупційних правопорушень персоналом місць несвободи, виокремленням корупційних ризиків, їх описом і чинниками; в) розроблення пропозицій щодо провадження заходів стосовно ліквідації (мінімізації) ризиків вчинення корупційних правопорушень. Водночас при розробці та плануванні таких заходів, вважаємо за необхідне залучення представників контролюючих органів та інститутів громадянського суспільства, які можуть надати додаткову інформацію, необхідну для ідентифікації та проведення оцінки корупційних ризиків.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/card2#Card>
2. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>
3. Богатирьов А.І. Місця несвободи: поняття та сутність. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 166-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2017_33_16